

First, in ch. 2 p. 2 of the aforementioned Concept states that measures to reform the State Penitentiary Service of Ukraine to be implemented during the 2012-2017 years. Apparently term implementation of appropriate measures by the end of this year expire at the same time raises serious doubts feasibility of their life over the next few months.

Secondly, it requires updating list of problems mentioned in the existing Concept that need solving, as some of them have been resolved, while others need to take further measures to address them.

So continue to require solution serious problems of the penal system, namely the state of conditions of convicts and persons in custody; providing prisoners proper medical care; involvement in the work of enterprises prisoners and the penal system; the social, educational and psychological work with inmates.

Thirdly, we can not leave out the problems that arise during the execution of sentences, not related to isolation from society. In connection with the adoption of the Law of Ukraine «On probation» 2015 criminal executive inspection which ensure the implementation of punishment other than deprivation of liberty must be transformed to the appropriate authorities probation.

Fourth, in 2016 the Ministry of Justice declared the «year of prison reform.»According to the presented schedule, major reform measures should be completed before the end of 2016. However, numerous announced the reform measures continue to «successfully» and remain unimplemented to date. In terms of «ongoing» reform of the State Penitentiary Service, in addition to issues relating to conditions of serving punishment of prisoners, their rights requiring urgent attention and the question of staffing penal system and expect to resolve the problem of poor working conditions of staff bodies and agencies that are designed to carry out the punishment, and need to enhance social, economic, financial and medical support for their effective operation.

Keywords: criminal-executive policy of Ukraine, formation of the criminal-executive policy of Ukraine, concept of policy in the field of fighting crime, conceptualization of the criminal-executive policy of Ukraine, Concept of state policy in the field of reforming the State criminal-executive service of Ukraine.

Козич І.В.

ПРИНЦИПИ ТА ФУНКЦІЇ ЯК СИСТЕМОУТВОРЮЮЧІ ЕЛЕМЕНТИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ

УДК 343.2.01

Постановка проблеми. Будь-яка система функціонує на основі певних принципів. Не винятком є і політика в сфері боротьби зі злочинністю та її підсистема – кримінально-правова полі-

тика. Маючи свої певні завдання, які випливають із її функцій, кримінально-правова політика реалізується певними методами та способами на основі відповідних принципів. Але слід врахувати, що принципи та функції кримінально-правової політики не є тотожним функціям і принципам кримінального права. І якщо принципи та функції кримінального права є розробленими в сучасній науці, то питання принципів та функцій кримінально-правової політики досліджуються фрагментарно, як правило як частина досліджень, що мають інший предмет і об'єкт.

Стан дослідження. У контексті розробки проблем кримінально-правової політики та її окремих сфер заслуговують уваги праці як радянських, так і сучасних вітчизняних фахівців: М.А. Беляєва, В.І. Борисова, С.С. Босколова, А.А.Митрофанова, Г.М. Міньковського, І.О. Коробєєва, П.С. Дагеля, П.Л.Фріса та ін.

Мета статті. Загальноприйнятим в юридичній науці є підхід до виділення в будь-якій сфері загальних, спеціальних та галузевих принципів. Дотримуючись усталеного в сучасній доктрині ланцюжка «політика» - «правова політика» - «політика в сфері протидії злочинності» - «кримінально-правова політика» слід навести розгорнуту класифікацію принципів кримінально-правової політики, а також визначити функціональне наповнення кримінально-правової політики, яка реалізується відповідно до цих принципів.

Виклад основного матеріалу. У реалізації науково обґрунтованої державної політики важливе місце займають політико-управлінські принципи. Якщо визначення цілей і завдань (про них мова буде йти далі) має відношення до стадії вироблення і прийняття управлінських рішень, то принципи, методи, технології пов'язані з практичною фазою всього управлінського циклу, у рамках якого здійснюються поставлені цілі і відбувається організуючий і регулятивний вплив на економічну, соціальну, правову сферу та інші об'єкти державної політики. Під принципами доцільно розуміти вихідні, керівні ідеї, положення, що стосуються виникнення, розвитку, функціонування суспільних явищ [1]. Як уже зазначалося, принципи державної політики поділяються на загальні (універсальні), галузеві та спеціальні. Перші застосову-

ються в усіх видах політики держави і мають загальнозначущий і універсальний характер. У науковій літературі до них відносять принципи об'єктивності, конкретності, основної ланки, оптимальності, зворотного зв'язку, відповідності юридичним нормам та ін. [2, с. 71]

Можна привести ще одну точку зору, згідно якої виділяється вісім головних принципів державного управління і політики, дотримання яких відповідає загальнолюдським цінностям. Це принципи конституційності уряду (constitutional); народовладдя (popular); підзвітності (accountability); ефективності (effectiveness); відкритості (openness); адекватної реакції на зовнішнє середовище або сприйнятливості (responsiveness); відповідності процесуальним нормам (due process); розподілу влади (separation of powers) [3, с. 8-9]. Дотримання названих принципів у ході реалізації кримінально-правової політики в сфері протидії злочинам, що вчиняються із застосуванням насильства, дозволяє вирішувати важливі теоретичні і практичні питання, що стосуються змістового навантаження, процесу і способів прийняття рішень в даній сфері.

Варто погодитись із позицією М. М. Почтового, який до принципів правової політики (в аспекті даного дослідження – галузевих принципів) відносить:

- 1) принцип пріоритету прав і свобод людини;
- 2) принцип законності;
- 3) принцип соціальної необхідності та наукової обґрунтованості;
- 4) принцип забезпечення пропорційного співвідношення інтересів особи, суспільства та держави;
- 5) гуманістична спрямованість та демократичний характер інструментарію [1].

На основі аналізу досліджень С.С.Босхолова [4, с. 34-35] та П.Л.Фріса [5, с. 64-65] можна виділити принципи політики у сфері боротьби зі злочинністю:

- законність (в більш вузькому розумінні);
- рівність громадян перед законом;
- демократизму;

- справедливості;
- гуманізму;
- невідворотності відповідальності;
- науковість (знову ж таки, в більш вузькому розумінні з врахуванням специфіки боротьби зі злочинністю).

П.Л.Фріс дещо продовжує ряд принципів політики в сфері протидії злочинності, додаючи до них принцип поваги до гідності людини, принцип зворотної дії в часі закону, який пом'якшує кримінальну відповідальність, принцип заборони подвійної кримінальної відповідальності [5, с. 65]. В аспекті даного дослідження варто дані принципи вважати спеціальними, і відносити їх до принципів не політики в сфері протидії злочинності, а до принципів її підсистеми – кримінально-правової політики.

Очевидно, що всі принципи, характерні для державної політики, правової політики, політики в сфері протидії злочинності, поширюються і на кримінально-правову політику.

У КК України міститься достатньо приписів, які стимулюють, по-перше, законслухняних громадян на припинення злочинів, в тому числі й тих, що вчиняються із застосуванням насильства (приміром, право на необхідну оборону), по-друге, осіб, які вже вчинили злочинні дії, - на попередження або усунення їх суспільно-небезпечних наслідків (добровільна відмова, діяльне каяття), по-третє, засуджених осіб - на виправлення (умовно-дострокове звільнення від покарання, зняття судимості та інші).

Саме тому серед галузевих принципів кримінально-правової політики варто виділити принцип стимулювання попередження злочинів та недопущення настання їх суспільно небезпечних наслідків і виправлення засуджених, який, як цілком слушно відмічає Ю.В.Недотко, начебто відомий кримінальному праву, але не отримав належного закріплення [6, с.33-35].

Не виділено в КК у самостійний принцип і принцип невідворотності відповідальності. У доктрині відсутність в чинному кримінальному законодавстві принципу невідворотності відповідальності піддається критиці як, принаймні, нелогічним [див. наприклад 7, с.84]. Існує прямо протилежна точка зору, згідно з якою «марним видається прагнення авторів КК до втілення ідеї

невідворотності покарання» [8, с.52]. Іншими словами, принцип невідворотності відповідальності, хоча прямо не закріплений в КК, але тим не менше йому притаманний, що в свою чергу критикується. Нарешті, третя позиція, характерна для абсолютної більшості підручників з кримінального права, зводиться до простої констатації існування принципу невідворотності відповідальності в кримінальному праві. Та обставина, що він не сформульований в КК, згадується, але не коментується.

Автори, які чітко позначили своє ставлення до принципу невідворотності відповідальності в сучасному кримінальному праві, пов'язують його долю з інститутом звільнення від кримінальної відповідальності. Ті, хто наполягає на доцільності прямого закріплення даного принципу в тексті КК, прагнуть довести, що інститут звільнення від кримінальної відповідальності не тільки не суперечить, але навіть певною мірою відповідає концепції невідворотності відповідальності. Ті ж, хто негативно ставиться до цієї концепції в нових умовах, вважають, що коло підстав звільнення від кримінальної відповідальності не виправдано звужений, а тому неможливо говорити про реальну відмову від принципу невідворотності відповідальності.

Головко Л.В. вважає, що законодавець поступив більш ніж логічно, не вказавши невідворотність відповідальності серед принципів кримінального закону. Саме нове трактування звільнення від кримінальної відповідальності не дозволяє, на його думку, виділити справжній принцип [9, с.74]. В даному випадку сучасне кримінальне право зближується з західним правом, не бачачи в кримінальній відповідальності чогось невідворотного і будучи схильним до більш гнучких форм реакції держави на злочин.

Саме тому слід погодитись із позицією Ю.В.Недотко, що принцип невідворотності відповідальності є скоріше принципом кримінально-правової політики [6, с.33-34], оскільки пов'язаний в першу чергу з розкриттям злочинів, тобто з діяльністю правоохоронних органів, і в меншій мірі залежить від кримінального законодавства. Враховуючи це, а також той факт, що не завжди особа, яка вчинила злочин, в кінцевому притягується до кримі-

нальної відповідальності, слід говорити скоріше про принцип невідворотності реакції держави на факт учинення кожного злочину.

Спеціальні принципи пов'язані, як правило, з конкретною сферою кримінально-правової політики. Наприклад, серед спеціальних принципів, притаманних для кримінально-правової політики в сфері протидії злочинам, що вчиняються із застосуванням насильства, слід виділити лише один: принцип пріоритету захисту життя, здоров'я, тілесної недоторканості, свободи у всіх її проявах, честі та гідності людини.

На жаль сучасний стан справ стосовно реалізації даного принципу є незадовільним. Як влучно зазначає В.Б.Авер'янов, сучасне вітчизняне право ще докорінно відрізняється від права європейських країн за «духом», ідеологією. У країнах Європи воно орієнтоване на забезпечення прав та інтересів людини, їх ефективний захист, а у нас — на задоволення потреб держави, державного управління (фактично державного апарату). На противагу цьому він пропонує основою адміністративно-правової доктрини адміністративного права зробити «людиноцентриську» ідеологію, згідно з якою держава має дбати про інтереси громади, тобто діяти на «благо людини», за допомогою всебічного забезпечення пріоритету її прав, свобод й інтересів у сфері діяльності публічної адміністрації — органів виконавчої влади та місцевого самоврядування [10, с. 57]. Незважаючи на те, що мова йде про адміністративне право, ця позиція цілком відповідає і кримінально-правовій політиці нашої держави. В зв'язку з цим, будь-яка реалізація на законодавчому рівні кримінально-правової політики в сфері протидії злочинам, що вчиняються із застосуванням насильства, повинна бути «пронизана» даним принципом, як щодо формулювання диспозицій, так і щодо формулювання санкцій кримінально-правових норм.

Змістове наповнення кримінально-правової політики відрізняється в залежності від різних підходів до її розуміння (директивного, функціонального чи комунікаційного). Наприклад, якщо при функціональному підході, витоки якого зустрічаються ще в працях Платона, мова йде про належний розподіл обов'язків і по-

вноважень з метою забезпечення ефективності управління й цілісності суспільства як політичної спільноти (кримінально-правова політика як діяльність відповідних суб'єктів), то вже при комунікаційному підході, започаткованим Арістотелем, слід вести мову про всеохопленість політики як форми і результату людського спілкування, взаємодії людей, вирішення ними спільних справ, які набувають характеру державних (кримінально-правова політика як задоволення інтересів суспільства).

Кримінально-правова політика як підсистема політики в сфері боротьби зі злочинністю і, в кінцевому, складова державної правової політики забезпечує реалізацію на основі принципів певних функцій, які, вочевидь, будуть відрізнятися в залежності від вищенаведених підходів. Незважаючи на певні відмінності, в сучасній політологічній науці виділяють найбільш важливі функції політики, які варто простежити в контексті такої її складової, як кримінально-правова політика (на прикладі протидії злочинам, пов'язаним з торгівлею людьми, як однієї з найбільших загроз сучасному суспільству, нарівні з кіберзлочинністю, незаконною торгівлею зброєю і наркотичними засобами, злочинами на ґрунті ненависті (нетерпимості) тощо)..

Інтегративна функція забезпечує єдність, цілісність і стабільність суспільства. Зокрема, в Преамбулі Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми (далі - Конвенція) (ратифіковано Законом № 2530-VI від 21.09.2010 р.) вказано, що торгівля людьми є порушенням прав людини та порушенням гідності й недоторканості людини, і головними цілями світової спільноти повинні бути дотримання прав жертв, захист жертв та заходи з боротьби з торгівлею людьми [11].

Управлінська і регулятивна функція полягає в тому, що Політика висловлює соціально значущі інтереси всіх верств суспільства шляхом визначення конкретних цілей і завдань відповідних органів. На реалізацію цієї функції Кабінетом Міністрів України було прийнято, зокрема, постанову «Про затвердження Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року» (далі - Програма) [12], в якій вже конкретно відображено те, про що йдеться в п.1 ст.5 Конвенції: «Кожна

Сторона вживає заходів для встановлення або посилення національної координації між різними органами, відповідальними за запобігання торгівлі людьми та боротьбу з нею»

Функція раціоналізації формує тактичні та стратегічні цілі розвитку суспільства, визначає ефективні методи їх здійснення. Наприклад, для приведення тексту Кримінального кодексу України (далі – КК України) у відповідність з Палермською Конвенцією ООН “Проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року” та Протоколу “про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї” ст. 149 КК України була викладена в редакції Закону № 3316-IV від 12.01.2006. Це є одним із проявів тактичного вирішення невідповідності національного законодавства міжнародним актам. Але, на жаль, доводиться констатувати, що такий безсистемний «ямковий» ремонт КК України призвів до внесення до нього на сьогодні більше 700 змін, велика кількість з яких не сприяють якості його застосування.

Функція інновації полягає в реакції кримінально-правової політики на нові форми соціальної життєдіяльності з використанням відповідних динамічних методів і способів. У тій же Конвенції, наприклад, вказано, що «для забезпечення ефективного впровадження її положень Сторонами ця Конвенція започатковує спеціальний механізм моніторингу» [11]. А в Програмі вказано, що проблему торгівлі людьми та захисту осіб, постраждалих від неї, передбачається розв’язати в т.ч. шляхом «урахування нових викликів торгівлі людьми, що виникли внаслідок збройного конфлікту на сході України» [12].

Функція мобілізації ресурсів забезпечує використання відповідних зусиль для вирішення покладених на досліджувану сферу політики завдань (і, відповідно, ефективності реалізації кримінально-правової політики). У Програмі є декілька положень, що стосуються цієї функції: «забезпечення систематичної підготовки фахівців у сфері протидії торгівлі людьми»; «посилення координації роботи з виявлення та ідентифікації осіб, які постраждали від торгівлі людьми, на всіх рівнях із чітким визначенням повноважень координаційних рад з питань протидії торгівлі людьми та

проведенням ... мультидисциплінарних навчань з питань надання допомоги таким особам» [12] і т.д.

Правозахисна функція спрямована на кримінально-правове забезпечення охорони прав і свобод членів людини. Сам факт наявності кримінальної відповідальності за торгівлю людьми (ст.149 КК України) свідчить про реалізацію даної функції. Однак мова не може йти лише про існування норми. Цілком вірно зазначено в Програмі, що, окрім чинного законодавства, важливим є «забезпечення належного застосування правових норм, які регламентують кримінально-правову протидію торгівлі людьми» [12]. Лиш поєднання якісного законодавства і однакового застосування норми всіма суб'єктами та учасниками свідчить про ефективність кримінально-правової політики.

Функція політичної соціалізації «включає» людину, громадські організації в світ кримінально-правового регулювання та охорони, надаючи їм різноманітні можливості впливати на реалізацію кримінально-правової політики в сфері протидії торгівлі людьми. Зокрема, серед очікуваних результатів Програми вказані такі як: «посилити ефективність взаємодії органів виконавчої влади, міжнародних організацій, громадських об'єднань та інших юридичних осіб, що виконують різні функції у сфері протидії торгівлі людьми» та «підвищити рівень поінформованості суспільства щодо шляхів уникнення ризиків потрапляння в ситуації торгівлі людьми та можливостей отримання допомоги з метою формування у населення навичок безпечної поведінки» [12].

Безумовно, це лише точкові приклади відображення багатоплановості взаємодотичності принципів та функцій кримінально-правової політики, і то навіть без детального аналізу всього законодавства в сфері протидії торгівлі людьми. Але вже їх достатньо для того, щоб зробити висновок про необхідність глибоких теоретичних напрацювань щодо принципів, функцій, методів, способів і завдань кримінально-правової політики з метою отримання реальних ефективних її результатів.

1. Почтовий М.М. *Принципи правової політики України* / М.М.Почтовий [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2009_5/PB-5/PB-5_1.pdf

2. *Государственная политика и управление. Учебник. В 2 ч. Часть I. Концепции и проблемы государственной политики и управления / Под ред. Л.В.Сморгунова. – М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2006. – 384 с.*
3. *Мишелетти М. Государственное управление в демократическом обществе. / М. Мишелетти. – СПб. : Петро-РИФ, 1998. – 34 с.*
4. *Босхолов С.С. Основы уголовной политики: конституционный, криминологический, уголовно-правовой и информационный аспекты. – М.: Учебно-консультационный центр «ЮрИнфоР», 1999. – 293 с.*
5. *Фріс П. Л. Кримінально-правова політика України / дис... д-ра юрид. наук: 12.00.08 [Електронний ресурс] / П.Л. Фріс; Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2005. – 439 с.*
6. *Недотко Ю.В. Тенденции российской уголовно-правовой политики постсоветского периода: Дис.... к-та юрид. наук. – Челябинск, 2005. – 170 с.*
7. *Мальцев В.В. Принципы уголовного законодательства и общественно опасное поведение // Государство и право. – №2. – 1997. – С. 84*
8. *Шестаков Д.А. Понятие преступности в российской и германской критической криминологии // Правоведение. – №3. – 1997. – С. 52.*
9. *Головкин Л.В. Принципы неотвратимости ответственности и публичности в современном российском праве и процессе // Государство и право. – №3. – 1999. – С. 74.*
10. *Авер'янов В. Б. Утвердження принципу верховенства права у новій доктрині українського адміністративного права // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2006. – № 11. – С. 57-70.*
11. *Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми (ратифіковано Законом № 2530-VI від 21.09.2010 р.) // Офіційний вісник України від 11.03.2011 – 2011 р., № 16, / № 80, 2010, ст. 2812 /, стор. 329, стаття 706*
12. *Постанова Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2016 р. № 111 «Про затвердження Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року» // Урядовий кур'єр від 12.03.2016. – № 48.*

Козич І.В. Принципи та функції як системоутворюючі елементи кримінально-правової політики

Маючи свої певні завдання, які впливають із її функцій, кримінально-правова політика реалізується певними методами та способами на основі відповідних принципів. Але слід враховувати, що принципи та функції кримінально-правової політики не є тотожним функціям і принципам кримінального права. І якщо принципи та функції кримінального права є розробленими в су-

часній науці, то питання принципів та функцій кримінально-правової політики досліджуються фрагментарно, як правило як частина досліджень, що мають інший предмет і об'єкт.

Кримінально-правова політика як підсистема політики в сфері боротьби зі злочинністю і, в кінцевому, складова державної правової політики забезпечує реалізацію на основі принципів певних функцій, які, вочевидь, будуть відрізнятися в залежності від різних підходів. Незважаючи на певні відмінності, в сучасній політологічній науці виділяють найбільш важливі функції політики.

В статті автор доводить необхідність глибоких теоретичних напрацювань щодо принципів, функцій, методів, способів і завдань кримінально-правової політики з метою отримання реальних ефективних її результатів.

Ключові слова: кримінально-правова політика, функції кримінально-правової політики, принципи кримінально-правової політики

Kozych I.V. Principles and functions as system-forming elements of criminal-law policy

Having its own specific tasks arising from its functions, criminal law is implemented by certain methods based on the relevant principles. But it should be borne in mind that the principles and functions of criminal policy are not identical with the functions and principles of criminal law. And if the principles and functions of criminal law are developed in modern science, the issues of the principles and functions of criminal-law policy are investigated fragmentarily, as a rule, as part of research with another subject and object.

Criminal policy as a subsystem of crime policy and, ultimately, a component of state legal policy ensures implementation on the basis of the principles of certain functions, which, obviously, will differ depending on different approaches. Despite certain differences, in the modern political science distinguish the most important functions of politics.

In the article the author proves the need for deep theoretical investigations of the principles, functions, methods and tasks of criminal-law policy in order to obtain real effective results.

Keywords: criminal-law policy, functions of criminal-legal policy, principles of criminal-legal policy

Круль С.М.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНО- ДОВІДКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ РОЗБОЇВ

УДК 343.08

Актуальність теми. Ефективне розслідування корисливо-насильницьких злочинів, серед яких розбої займають чільне